

Prof. Dr. Thomas Schwartz
Predsjednik i izvršni direktor Renovabisa:

Prigodni govor povodom dodjele počasnoga doktorata Hrvatskog katoličkoga sveučilišta u Zagrebu, 16. siječnja 2026.

**"Staro vino zadržava dobar okus i u novim mjevovima"
Značaj socijalnog nauka Katoličke Crkve suočenog s višestrukim krizama i izazovima suvremenoga svijeta.**

0. Predgovor: Dinamika metafore: zašto je "staro vino" zrelo za nove mjebove?

Vaša Eminencijo, Vaše Ekscelencije, Vaša Magnificencijo, Vaše Časnosti, draga mama, cijenjene kolegice i kolege, drage studentice i studenti, dame i gospodo!

Velika mi je i osobita čast primiti ovo visoko akademsko priznanje na ovome mjestu i u ovome svečanom trenutku, u nazočnosti tako uglednih kolegica i kolega, poštovanih učitelja i dragih prijatelja. Počasni doktorat nikada nije tek retrospektivno priznanje za postignuća iz prošlosti; on je prije svega *zadaća*, poziv na nastavak djelovanja na različitim područjima u kojima smo aktivni te na stavljanje vlastitoga rada u službu općega dobra — a na ovome mjestu i na ovome sveučilištu, dopustite mi dodati: u službu Crkve.

Odabir teme ovoga prigodnog govora, „Staro vino zadržava dobar okus i u novim mjevovima“, na prvi pogled može zvučati provokativno. Metafora potječe iz Svetoga pisma, točnije iz sinoptičkih evanđelja, gdje Isus upozorava da se novo vino ne ulijeva u stare, krhke mjebove, jer bi ih proces vrenja mogao rasprsnuti, pozivajući tako na radikalnu obnovu – na ulijevanje „novoga vina u nove mjebove“. Naslov ovoga izlaganja, međutim, namjerno preokreće to upozorenje. Time želim jasno istaknuti da „staro vino“ – koje ovdje poistovjećujem s bezvremenskim moralnim istinama socijalnog nauka Crkve – upravo kroz epohalne krize 21. stoljeća, odnosno kroz „nove mjebove“, ponovno može doći do izražaja u svojoj punoj kvaliteti. Višestruke krize suvremenoga svijeta čine

samu srž socijalnoga nauka Crkve još nužnijom, dok njegov sadržaj postaje relevantnijim i razumljivijim. U potpunosti sam svjestan fragmentarnosti ovih razmišljanja te se svjesno izlažem nedovršenosti u korist intelektualnoga horizonta koji ona nastoje otvoriti.

Staro vino jest sama bit socijalnog nauka Crkve: to nije prašnjavi priručnik ekonomskih preporuka s moralnim prizvukom, nego živi organizam etičkih referentnih sustava u smislu aristotelovskoga organona, čiji je temelj neotuđivo dostojanstvo ljudske osobe kao slike Božje. S obzirom na mnogostruke izazove suvremenosti, moglo bi se čak govoriti o svojevrsnom „socijalnom nauku Crkve 2.0“, u smislu da tim neologizmom želimo označiti dinamičnu, prilagodljivu primjenu tih načela na svijet koji se radikalno razlikuje od pretpostavki enciklike *Rerum Novarum* (1891).

Odabir imena nasljednika pape Franje, Lava XIV, kao svjesna referenca na Lava XIII., upućuje na promišljeni povijesni paralelizam: kao što je Crkva nudila putokaz u razdoblju industrijalizacije, tako se danas javlja usred dubokih promjena obilježenih razvojem umjetne inteligencije i ekološkom krizom. Jedinstvena snaga socijalnog nauka Katoličke Crkve leži u njenoj univerzalnoj antropologiji, koja prethodi modernim liberalnim demokracijama i suvremenim globalnim institucijama. Ta temeljna polazišta omogućuju društvenoj etici Crkve da razvije dosljednu i dubinsku kritiku pretjerane apsolutizacije tržišta — kritiku koju politički akteri često nisu u stanju iznijeti zbog ograničenja kratkoročnih mandata. U tom se smislu suvremeni socijalni nauk Crkve potvrđuje kao sidro stabilnosti i globalno relevantan normativni okvir koji ne nudi tek tehnokratska rješenja, nego u središte političkih i gospodarskih razmatranja postavlja univerzalnu ljudsku narav.

I sama Crkva potvrđuje potrebu za obnovljenim pristupom suvremenim ljudskim i društvenim problemima. Zanimljivo je da se najnovija vatikanska promišljanja o etici umjetne inteligencije nazivaju *Antiqua et Nova* – naglašavajući primjenu stare i nove mudrosti. Već na početku svojega pontifikata papa Lav XIV. otvorio je ne samo ovo pitanje, nego i druge izazove koji obilježavaju višestruke krize našega vremena, najavljujući pritom odgovore utemeljene na tradiciji socijalnog nauka Crkve i na našoj kršćanskoj odgovornosti prema svijetu.

Time se ujedno potvrđuje središnja teza moga današnjeg izlaganja: načela socijalnog nauka Crkve nisu anakrona, nego u novome okviru tehnološke i ekološke krize dozrijevaju u moralni imperativ koji je „radikalan“ u teološkom smislu te istodobno relevantan za globalne političke procese.

I. Vječni trsovi: četiri temeljna načela socijalnog nauka Crkve kao moralni referentni sustav

Socijalni nauk crkve tradicionalno se temelji na četiri načela ukorijenjena u etici Tome Akvinskoga i njegovu shvaćanju čovjeka kao "*ens sociale*" (društvenoga bića). Ta načela čine neuništiv okvir koji može pružiti stabilnost u olujama antropoce-na, kako se naše doba često naziva:

1. **Ljudsko dostojanstvo (*Dignitas Personae*):** Ovo je načelo transcendentna polazišna točka. Svako ljudsko biće, neovisno o svojem podrijetlu ili sposobnostima, posjeduje nepovredivu vrijednost koja se ne može relativizirati. Ono predstavlja neizbrisivu zajed-ničku nit svakoga socijalno-etičkog promišljanja, uvjet mogućnosti, *conditio sine qua non* etičke refleksije našega vremena. U teološkoj interpretaciji ono se temelji na shvaćanju da je čovjek stvoren na sliku Božju, pa se ovdje može reći: samo ono što je nedostupno može čovjeka učiniti nedostupnim.
2. **Opće dobro (*Bonum Commune*):** Opće dobro, shvaćeno kao cjelina onih uvjeta društvenoga života koji čla-novima zajednice omogućuju da potpunije i lakše ostvare svoje od Boga dano poslanje prema savršenstvu — što Toma Akvinski naziva "*Plenitudo essendi*" — u novijem se diskursu često promatra kao izvedeno načelo solidarnosti, no ono se uvijek nalazi u nužnoj napetosti s pojedinačnim dobrom.
3. **Solidarnost (*Solidaritas*):** dužnost uzajamne odgovornosti koja nadilazi pojedinačne ili skupne interese. Suočena s globalnim krizama, solidarnost se mora razviti iz apstraktnog stava u konkretno, obvezujuće djelovanje. Analiza suvremenog društva, međutim, pokazuje da ovo načelo danas prijeti da postane prazni pojam koji se, ovisno o kontekstu, može ispuniti

gotovo bilo čim – slično kao pojam održivosti. Socijalni nauk Crkve 2.0 stoga mora taj pojam ponovno ispuniti konkretnim, mjerljivim obvezama.

4. **Supsidijarnost (*subsidium*):** Naposljetku, ovo načelo štiti autonomiju manjih entiteta i nalaže da veći entiteti ne smiju preuzimati ono što manji mogu sami obaviti. Riječ je o principu pomoći i podrške. Po mom mišljenju, ono je čak i temelj solidarnosti. Solidarnost može i treba postati učinkovita i aktivna tek tamo gdje supsidijarnost doseže svoje granice. Socijalni nauk Crkve stoga mora moći pokazati, u kontekstu naših višestrukih globalnih kriza, kako ovo načelo mora djelovati i uzlazno, osiguravajući globalno opće dobro kada pojedine države ne uspijevaju.

II. Opće dobro na kušnji: ekološko-društvena preobrazba

Uvjeren sam da je najveći izazov našega vremena za klasično shvaćanje *bonum commune* upravo ekološka kriza. Ona nas prisiljava na radikalno proširenje pojma općega dobra: više se ne radi samo o skladu unutar ljudskoga društva, nego o brizi za naš „zajednički dom” – integralnu ekologiju, na koju poziva papa Franjo u enciklici *Laudato Si'* (2015).

A. Sveobuhvatan pristup i uzroci nejednakosti

Ekološka kriza neraskidivo je povezana s društvenim pitanjem, jer najteže posljedice ekološke štete povezane s gospodarskim razvojem snose najsiromašniji. Usmjerenost ekonomskih centara moći na brzu zaradu često ide ruku pod ruku s ismijavanjem i omalovažavanjem onih glasova koji se dižu u obranu okoliša. Nedavni primjer za to bio je nastup predsjednika Sjedinjenih Američkih Država Donalda Trumpa pred Općom skupštinom Ujedinjenih naroda. Poštedjet ću nas sve komentiranja toga govora.

U svakom slučaju, analiza međusobnih povezanosti jasno pokazuje da rastuća socioekonomska nejednakost nije samo posljedica klimatske krize, nego i jedan od njezinih ključnih uzroka. Polarizacija dohotka i imovine stvara snažan otpor prema nužnim, često zahtjevnim mjerama zaštite klime. Primjerice, imućniji slojevi društva češće putuju zrakoplovom i time proizvode znatno veće emisije,

dok su građani slabijeg imovinskog stanja osobito pogođeni mjerama poput uvođenja cijene ugljikova dioksida. Ekosocijalnu transformaciju stoga treba shvatiti kao cjelovitu klimatsku i distribucijsku politiku: ekološka održivost i društvena kohezija nisu suprotstavljeni ciljevi, nego nerazdvojno povezani. Zalaganje za jedan od tih ciljeva nužno jača i drugi.

B. Klimatska pravda kao problem distribucije: teret ekološkog duga

U kontekstu klimatskih promjena solidarnost se preobražava iz stava spremnosti na preuzimanje odgovornosti u obvezu podmirivanja dugova. Pritom pojam dugovanja ne shvaćam isključivo u financijskom smislu. Dikasterij za promicanje cjelovitoga ljudskog razvoja jasno je istaknuo da pravda započinje priznanjem ekološkog duga koji su prvenstveno prouzročile industrijalizirane zemlje. Stoga ovdje nije riječ samo, pa čak ni prvenstveno, o financijskoj obvezi, nego o etičkom problemu odnosa među akterima.

Konkretizacija ove obveze duga zahtijeva globalnu i međugeneracijsku perspektivu pravde. Njemačko Etičko vijeće, primjerice, nudi jasne i čvrste smjernice za sekularnu primjenu načela solidarnosti pri pravednoj raspodjeli tereta i obveza u borbi protiv klimatskih promjena. Vijeće pritom ističe tri ključna kriterija, pri čemu svaki pojašnjava kroz posebno pitanje:

1. **Contributing cause:** Who has contributed most to climate change, both historically and currently? (Primarily the Global North).
2. **Capacity:** Who can effectively implement the necessary measures for mitigation and adaptation? (Industrialized countries).
3. **Benefit:** Who has profited most from climate-damaging activities to date? (Also the countries of the Global North and the autocracies of the Arabian Peninsula).

For both Pope Francis and the German Ethics Council, the ethical consequence is to opt for the eco-poor: the needs of those people who are most affected by climate change and who are furthest from the minimum requirements for a good life must be given priority.

C. Međugeneracijska odgovornost: Načelo "ostaviti svijet vrijednim za naše unuke "

S obzirom na ekološku krizu, načelo supsidijarnosti prolazi kroz vremensko proširenje. U brizi za naš „zajednički dom“ ne oblikujemo samo sadašnjost, nego djelujemo i kao čuvari budućnosti. Moralni teolozi i etičari u tom kontekstu postuliraju načelo „prikladnosti za unuke“. To znači da klimatsko djelovanje mora biti osmišljeno tako da osigura životne uvjete budućim naraštajima. To nas neizbježno podsjeća na novije formulirani „ekološki kategorički imperativ“ koji je Hans Jonas iznio u svome djelu Načelo odgovornosti (1979.): *„Djeluj tako da učinci tvojih djela budu spojivi s trajnošću istinskoga ljudskog života na Zemlji. Ili, negativno rečeno: djeluj tako da učinci tvojih djela ne budu razorni za buduću mogućnost takvoga života.“*

Istodobno se naglašava da paušalno, globalno ukidanje granica u postulatima pravednosti — zahtjev da se učini sve za svakoga — nosi rizik preopterećenja i banalizacije ukoliko se zahtjevi i obveze ne konkretiziraju za stvarne aktere. Socijalni nauk crkve stoga naglašava da globalna odgovornost ne smije poslužiti kao opravdanje za oslobađanje nacionalnih aktera njihove odgovornosti, već se treba promatrati kao hijerarhija dužnosti. To se, međutim, ne smije miješati s tezama potpredsjednika SAD-a J. D. Vancea, koji u kontekstu migracijskog pitanja govori o stupnjevanju odgovornosti, pritom navodeći crkvenog oca Augustina kao autoritativno uporište. Već prije svog izbora za papu, tadašnji kardinal i stručnjak za Augustina, Robert Prevost, tomu je proturječio. Moralne obveze ne poznaju stupnjeve, no njihovo je promišljeno prioritarno razvrstavanje moguće.

Zahtjev za društvom koje stvara nove perspektive za dobar život u održivom i klimatski neutralnom okviru, bez daljnjeg rasta potrošnje i uporabe resursa, svjedoči o dubokom savezništvu između sekularne etike i katoličkoga socijalnog nauka. To je osobito vidljivo u zajedničkoj kritici materijalizma koji zanemaruje čovjeka. Ekološka kriza u kojoj se čovječanstvo danas nalazi na globalnoj razini stoga nas može prisiliti da se odmaknemo od isključivo kvantitativnih modela rasta.

Takozvana ekonomija dostatnosti predstavlja gospodarski model usmjereniji na kvalitativni rast. Postavlja temeljno pitanje: koliko je dovoljno? Pojam dostatnosti otvara raspravu o tome koliko čovjek zaista treba kako bi vodio dobar život koji pritom čuva prirodne resurse. Riječ je pritom o mnogo više od puke primjene najučinkovitijih tehnologija. Ljudi usvajaju dostatan način života kada svoje ponašanje svjesno temelje na onome što je doista potrebno za dobar život, a ne na onome što je maksimalno zamislivo. Na taj način štite okoliš i istodobno uživaju u boljoj kvaliteti života jer se usredotočuju na ono bitno. To ne znači odricanje, nego promišljeno biranje, dijeljenje i razmjenu. U tom smislu dostatnost i umjerenost mogu ponuditi odgovore na izazove globalne ekološke krize i rastuće nejednakosti, pritom ostajući utemeljene u načelima socijalnog nauka Katoličke Crkve.

III. Razum pred izazovom: umjetna inteligencija i digitalna suverenost

Revolucija koju donosi umjetna inteligencija predstavlja jednako dubok izazov antropološkim i društvenim strukturama kao što je to bila industrijska revolucija u 19. stoljeću. Tada je Crkva na novonastale okolnosti odgovorila enciklikom *Rerum Novarum* (1891), dok se danas očituje kroz sveobuhvatne dokumente i promišljanja o etici umjetne inteligencije.

A. Od *Rerum Novarum* do *Antiqua et Nova*: kontinuitet radne etike

Socijalni nauk Crkve oduvijek se pozicionirao kao „treći put” između kapitalizma i socijalizma, poštujući pravo na privatno vlasništvo, a istovremeno obvezujući državu da štiti opće dobro. Digitalna platformna ekonomija i automatizacija ponovno otvaraju ovo strukturno pitanje, sada u transformiranom obliku: umjetna inteligencija može povećati produktivnost i omogućiti obavljanje inovativnijih poslova. Međutim, opasnost se javlja kada radnici moraju prilagođavati svoj rad brzini i zahtjevima strojeva, umjesto da tehnologija služi njima. Čovjek tada gubi vlastitu svrhovitost u kantovskom smislu i postaje puko sredstvo neobuzdanoga rasta kojim više ne upravljaju ljudi, nego strojevi i algoritmi. Ovaj suvremeni oblik izrabljivanja i otuđenja narušava ljudsko dostojanstvo, koje se nalazi u samom središtu socijalnog nauka Crkve.

B. Granice stroja: teološka antropologija

Najnovija bilješka Svete Stolice o ovoj temi, *Antiqua et Nova* (2025.), povlači jasnu crvenu liniju utemeljenu na teološkoj antropologiji. Središnji argument glasi da umjetna inteligencija smije služiti isključivo kao nadopuna ljudske inteligencije. Njeno zamjenjivanje ljudske inteligencije, osobito na egzistencijalnim ili duhovnim područjima, značilo bi porobljavanje čovječanstva i djelovalo bi kao svojevrsna „zamjena za Boga“.

Ova teološka kritika usmjerena je protiv tehnokratske oholosti. Vatikanski dokument izričito upozorava na deepfakeove, rizike zaštite podataka te tehnokratsku kontrolu, u kojoj velike tvrtke mogu ostvariti značajan društveni i politički utjecaj te manipulirati savješću i demokratskim procesima.

U tom se okviru u dokumentu *Antiqua et Nova* pojavljuje dodatna napetost povezana s teološki utemeljenim naglaskom na ljudsko dostojanstvo: premda moderni sustavi umjetne inteligencije mogu prepoznavati obrasce i obavljati analitičke ili kreativne zadatke pomoću strojnog učenja (*deep learning*), oni nikada ne mogu preuzeti moralno autorstvo niti odgovornost. Socijalni nauk Crkve stoga zahtijeva da umjetna inteligencija ne smije imati za jedini cilj stjecanje profita niti postupno zamjenjivati čovjeka u radnom okruženju.

Rasprave o zaštiti autorskih prava u radovima generiranim umjetnom inteligencijom upućuju na dublje filozofsko pitanje ljudskoga autorstva kao očitovanja ljudskoga dostojanstva. U trenutku kada sustavi umjetne inteligencije preuzimaju sve više zadataka i odlučivačkih funkcija, tradicionalne kategorije ljudskoga rada postaju nejasne. Očuvanje ljudskoga stvaralaštva putem prilagođenog pravnog okvira stoga se može razumjeti kao ekonomski izraz zahtjeva za zaštitom moralne autonomije. Upozorenje pape Lava da bi napredni sustavi umjetne inteligencije mogli razviti sposobnost međusobne komunikacije izvan nadzora svojih tvoraca te utjecati na ljudsku egzistenciju dodatno ističe nužnost preventivne etike koja osigurava potpunu kontrolu čovjeka.

Ovim pitanjem ne bavi se samo magisterij Crkve, već i suvremeni teološki pristupi. Mnogi autori promatraju računalne znanosti i programiranje u kontekstu Božjega naloga za stvaranjem (Adamovo imenovanje životinja). Oni

naglašavaju odgovornu **dominaciju** čovjeka nad tehnologijom, a ne dominaciju tehnologije nad čovjekom.

C. Etika algoritama: Očuvanje ljudskog autorstva

Njemačko Etičko vijeće, iz sekularne perspektive utemeljene na ljudskim pravima, dolazi do sličnih zaključaka, naglašavajući nezamjenjivu ulogu čovjeka u ključnim funkcijama. Ključno pitanje etike umjetne inteligencije jest utječe li razvoj tih sustava na proširenje ili ograničenje prostora za odgovorno djelovanje i očuvanje ljudskog autorstva.

Procjena mora uvijek biti specifična za kontekst, primjenu i pojedinca. U područjima koja utječu na mentalni ili tjelesni integritet—poput medicine ili psihoterapije—umjetna inteligencija ne smije zamjenjivati ljude. U skladu s tim, Njemačko psihološko društvo izričito odbacuje korištenje AI sustava kao zamjene za psihoterapiju.

Uz to, algoritamsko oblikovanje sadržaja, kakvo provode društvene mreže, nosi značajne rizike za slobodu mišljenja korisnika. Personalizacija sadržaja putem algoritama oblikuje protok informacija i može pridonijeti širenju netočnih informacija, što narušava sposobnost formiranja slobodnih i informiranih stavova.

Krajnji izazov jest razvijati sustave umjetne inteligencije tako da služe dobrobiti pojedinaca i čovječanstva u cjelini. U tom kontekstu inicijativa *Rome Call for AI Ethics*, čiji je suinicijator i Crkva, služi kao okvir za promicanje etičkog pristupa umjetnoj inteligenciji koji u središte stavlja čovjeka.

D. Razum u dijalogu: sekularni i crkveni pristup

Izazovi suvremenoga doba dovode do iznenađujućeg približavanja socijalnoga nauka Crkve i sekularnih etičkih pristupa koje razvijaju različiti odbori i think tankovi. Ta podudarnost u temeljnim zahtjevima ponovno potvrđuje univerzalnu racionalnu utemeljenost načela socijalnog učenja Crkve.

IV. Svjetski poredak u krizi: solidarnost i globalno upravljanje u 21. stoljeću

Treći ključni izazov leži u spoznaji da je svjetski poredak doveden u stanje nereda. To se ne odnosi samo na slabost nacionalnih država, koje su danas ponekad prepuštene utjecaju globalnih ekonomskih aktera ili, što je u posljednje vrijeme sve očitije, podložne su manipulacijama drugih ekonomski i vojno snažnih država, djelujući pritom kao geopolitičke figure na šahovskoj ploči tzv. „multipolarnog svjetskog poretka“. U svojoj enciklici *Fratelli Tutti* (2020.) papa Franjo ovaj fenomen opisuje kao krizu bratstva, koja se očituje kroz neuspjeh globalne suradnje i rastuću ravnodušnost.

A. Slabost nacionalnih država i dominacija tržišta

Enciklika pruža oštru, sociološki utemeljenu analizu odnosa moći: u 21. stoljeću nacionalne države vidljivo slabe. Transnacionalna moć ekonomskih i financijskih aktera često nadmašuje političke strukture.

Na temelju toga možemo primijeniti prispodobu o dobrom Samaritancu na globalnoj razini. Papa kritizira one koji zauzimaju važne društvene položaje, a ravnodušno prolaze pored ranjene globalne zajednice, ne želeći uložiti vrijeme i resurse u opće dobro. Svijet je još uvijek daleko od pravedne raspodjele i jednakosti. Iako je globalizacija omogućila dosad nezabilježen rast životnog standarda, mnogi su izgubili — osobito u podsaharskoj Africi, gdje loše upravljanje, manjak kapitala i nestabilni pravni sustavi sprječavaju ravnopravno sudjelovanje u globalnoj podjeli rada.

B. Hrabrost u oblikovanju globalne vlasti : radikalna supsidijarnost

U svjetlu neuspjeha globalnoga tržišta i institucija, socijalni nauk Crkve poziva na temeljitu reformu globalnoga upravljanja. Ideja učinkovite svjetske vlasti, jasno regulirane pravnim okvirom, možda je najradikalniji pokušaj da se starom vinu pronađe „novi mijeh“.

Taj zahtjev može se razumjeti kao logična, premda dalekosežna, posljedica načela supsidijarnosti. Kada niža razina djelovanja (nacionalna država) više nije u stanju učinkovito odgovoriti na transnacionalne izazove, viša razina ima obvezu intervenirati radi zaštite globalnoga općeg dobra. U tom smislu svjetska vlast pojavljuje se kao etički nužan korektiv za očuvanje međunarodnoga poretka. Načelo supsidijarnosti izvorno je bilo zamišljeno kao zaštita manjih zajednica od

prekomjernog uplitanja viših vlasti. No suočeno s erozijom globalnog upravljanja pod pritiskom moćnih geopolitičkih aktera, ono u socijalnom nauku Katoličke Crkve poprima novu dimenziju: postaje načelo osnaživanja učinkovitih i odgovornijih međunarodnih institucija.

Enciklika zagovara reformu i jačanje međunarodnih institucija, uključujući stvarne ovlasti za uvođenje sankcija, kako bi pojam „obitelji naroda” dobio veću težinu. Takva bi vlast trebala biti usmjerena na uklanjanje gladi i siromaštva te na dosljednu zaštitu temeljnih ljudskih prava. Istodobno su nužne jasne pravne granice kako bi se spriječila koncentracija moći u rukama nekolicine država, koja bi dovela u pitanje supsidijarnost i slobodu slabijih zemalja.

C. Reforma umjesto prilagodbi: kriza institucija

Teološki zahtjev za novom etikom međunarodnih odnosa podupiru i think tankovi koji se bave pitanjima globalnog upravljanja. U svojim analizama upozoravaju da su poslijeratne institucije – poput Ujedinjenih naroda, Međunarodnog monetarnog fonda i Svjetske banke – postale nedostatne te više ne odražavaju suvremene odnose moći. Izazovi 21. stoljeća stoga zahtijevaju temeljitu preobrazbu multilateralnih struktura, koja će nužno uključivati i usporedan pomak u međunarodnom gospodarstvu: od neograničene tržišne slobode prema odgovornijem i politički utemeljenom gospodarskom modelu

Djelovanje međunarodnih foruma poput skupine G20 jasno upućuje na potrebu za multilateralnim dijalogom u cilju promicanja snažnoga, održivoga i uravnoteženoga rasta. Istodobno, think tankovi poput Simon Institute for Long Term Governance usmjereni su na jačanje međunarodne suradnje u upravljanju transformativnim tehnologijama, osobito umjetnom inteligencijom, čime se dodatno naglašava hitna potreba za strukturama globalnog upravljanja koje nadilaze usko shvaćene nacionalne interese.

Iz teološke perspektive, kriza svjetskog poretka može se promatrati kao suvremena priča o Babilonu — grijeh su oci Crkve tumačili kao razaranje jedinstva ljudskog roda, kao fragmentaciju i podjele. Otkup i spasenje pojavljuju se upravo kao obnova tog jedinstva, u kojem se ljudi ponovno okupljaju. Svjetska vlast stoga postaje politička i institucionalna manifestacija teološkog cilja obnove jedinstva u „mi”.

D. Ratovi i renesansa imperijalnog kolonijalizma

Primjećujem još jedno, i to osobito dramatično područje u kojem se očituje sposobnost socijalnog nauka Katoličke Crkve da jača otpornost, kao i potrebu da se njegov značaj ponovno istakne u suprotstavljanju rastućim nasilnim imperijalističkim tendencijama u brojnim državama.

Svatko tko je posljednjih godina pratio vijesti osjeća da svijet ponovno miriše na barut. Obzorje za koje se nakon 1989. činilo da je oslobođeno imperijalnih sjena ponovno se zamračuje. Granice se iznova povlače, karte precrtavaju, kao da povijesno iskustvo nije ostavilo nikakav trag. Čovječanstvo još jednom posrće zbog vlastite oholosti.

Ovaj tmurni scenarij jasno pokazuje koliko je važno da socijalni nauk Crkve i dalje bude moralni kompas našeg vremena. On vrednuje mir ne kao političku odluku, nego kao teološki aksiom. Kao što nas podsjeća enciklika *Pacem in Terris* (Ivan XXIII, 1963.), mir nije samo prestanak oružanih sukoba, već „poredak u istini, pravdi, ljubavi i slobodi.”

No upravo je taj poredak danas doveden u pitanje. Brutalna i ničim opravdana invazija Ruske Federacije na Ukrajinu potresla je same temelje međunarodnoga prava. Riječ je ne samo o napadu na susjednu državu, nego i o napadu na moralno pamćenje Europe. Ono čemu svjedočimo više je od vojnoga sukoba: to je renesansa imperijalnoga načina razmišljanja koji narode promatra kao figure na šahovskoj ploči, a ljudske živote kao kolateralnu štetu.

Socijalni nauk u tome je posve jasan: nasilje kojim se nametaju hegemonijske težnje nespojivo je s ljudskim dostojanstvom. Nijedan geopolitički interes niti „povijesni osjećaj poslanja“ ne može opravdati prolijevanje krvi nevinih. Načela socijalnog nauka — personalnost, solidarnost i opće dobro — u ovom se kontekstu ne svode na apstraktni rječnik, nego predstavljaju snažne etičke argumente za mir, usmjerene protiv cinizma moći.

Oluje se nadvijaju i nad istočnom Azijom. Narodna Republika Kina, gospodarski snažno povezana s globalnim tržištima, ali politički autoritarna i zatvorena, pokazuje svoju moć kroz zastrašivanje — osobito prema demokratskoj otočnoj

republici Tajvan. Ondje, gdje mali narod s impresivnom građanskom hrabrošću brani svoju slobodu, jasno je koliko je ugrožena ideja samoodređenja.

Socijalni nauk Katoličke Crkve, koji je oduvijek povezivao pravo naroda na samoodređenje s odgovornošću za solidarnost, i ovdje nudi putokaz: ne djeluje svaka moćna država pravedno; nije svaka demokracija savršena, ali nijedna autokracija nije moralno nadmoćna. Zadaća je međunarodne zajednice štititi slobodu slabih — ne samo riječima, nego i djelima koja su u skladu s međunarodnim pravom.

Globalni think tankovi — od Carnegie Endowmenta do Njemačkog instituta za međunarodne i sigurnosne poslove — upozoravaju na „multipolarnu konfrontaciju” u kojoj gospodarske ovisnosti često vode u moralnu šutnju. Socijalni nauk Crkve, međutim, ustraje na tome da se etika ne može ni izvoziti ni uvoziti; ona se mora živjeti.

Pa ipak, cjelovitost kršćanske etike uključuje i sposobnost samokritike. Stoga, iako u potpunosti razumijemo sigurnosne izazove s kojima se Izrael suočava i priznajemo njegovo neotuđivo pravo na postojanje, ne možemo ostati nijemi kada vojne mjere u pojasu Gaze prijete gubitkom svakog osjećaja za razmjernost i umjerenost. Nakon stravičnog terorističkog napada 7. listopada 2023., koji nije bio ništa manje nego zločin protiv čovječnosti, Izrael se suočava s tragedijom: mora se braniti, a pritom ne smije izgubiti samoga sebe. Molimo da najnoviji mirovni plan predsjednika Trumpa uspije donijeti mir.

Suočen s tim višestrukim krizama, socijalni nauk Crkve poziva nas da usvojimo onaj dragocjen stav koji papa Franjo opisuje kao „hrabrost poniznosti”: hrabrost traženja pravde bez upadanja u samopravednost.

Ova globalna žarišta napetosti — od Kijeva do Gaze, od Taipeija do Moskve — pokazuju koliko je nužan obnovljeni socijalni nauk Crkve: onaj koji etiku mira ne promatra kao naknadnu bilješku nasilju, nego kao predgovor čovječnosti.

Možda, smijemo se nadati, Socijalni nauk crkve danas jest tihi, ali postojani šapat razuma: „Mir nije kraj rata — on je njegova suprotnost.”

V. Peroratio: Socijalni nauk Katoličke Crkve u antropocenu

Usred sustavnih kriza suvremenoga svijeta, socijalni nauk Crkve pokazuje svoju odlučnost i intelektualni radikalizam. Njegovi vječni principi ne samo da ostaju primjenjivi, nego u mjehovima antropocena postaju jasniji i zahtjevniji nego ikad prije.

„Staro vino“ nije pokvareno; ono je duboko i složeno. Njegova primjena na suvremenost pokazuje da:

1. Revolucija umjetne inteligencije zahtijeva digitalnu supsidijarnost koja štiti ljudsko autorstvo i slobodu mišljenja od tiranije algoritama i tehnokratske kontrole.
2. Ekološko i društveno preoblikovanje transformation zahtijeva globalnu, međugeneracijsku solidarnost, koja se konkretno očituje u priznanju i otplati ekološkog duga te je čvrsto posvećena životu dostojnom naših unuka, bez rasta potrošnje.
3. Svjetski poredak u krizi zahtijeva političku supsidijarnost koja omogućuje osnaživanje učinkovitih međunarodnih institucija s „pravim zubima“ za zaštitu globalnog općeg dobra od dominacije neograničenih transnacionalnih tržišta i nasilnih neokolonijalnih imperijalizama.

Analiza nas uči da krize klime, umjetne inteligencije i globalnog upravljanja predstavljaju različita lica istog neobuzdanog stava koji osobnu dobrobit stavlja iznad općega dobra. Više si ne možemo priuštiti *moralno jadikovanje* dok svijet gori. Moramo ponovno pronaći hrabrost za utopiju i vjerovati u političku stvaralačku snagu ljudskog duha.

Moj govor završavam pozivom na praktičnu teologiju: stari mijehovi nacije, neograničenog tržišta i tehnološke oholosti odavno su puknuli. Na nama je ne samo da ih zakrpamo, nego da tkamo i oblikujemo nove, u uvjerenju da će staro vino pravednosti razviti svoj puni, snažni učinak i u posve neočekivanim, možda i novim oblicima. U tom smislu socijalni nauk Crkve potvrđuje se kao nezamjenjiv kompas za budućnost utemeljenu na solidarnosti i pravednosti prema našim unucima.

Zahvaljujem vam na pažnji.